

سبک‌شناسی

مفسران

روش‌شناسی سیزده تفسیر قرآن

نگارش:

محمد حسن ربانی بیرجندی

ناشر: انتشارات سفیر ادب

سرشناسه	: بانی، محمدحسین، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: سبک‌شناسی مفسران: روش‌شناسی سیزده تفسیر قرآن/نگارش محمدحسین ربانی بیرجندی.
مشخصات نشر	: تهران: سفیر اردهال، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۸ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۲۷-۷۴-۴
وضعیت فهرست نویسی: فیبا	
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۷۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: تفاسیر -- تاریخ و نقد
موضوع	: تفسیر -- فن
رده بندی کنگره	: ۱۳۸۹ اس ۲/۹۲۲ BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۱۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۲۸۱۸۹۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۲۷-۷۴-۴

تهران: خیابان مفتح، خیابان سمیه، روبروی بانک ملی ایران، ساختمان ۱۱۲، واحد ۷
سبک‌شناسی مفسران (روش‌شناسی سیزده تفسیر قرآن)
 © حق چاپ: ۱۳۸۹، انتشارات سفیر اردهال www.safirardehal.ir

نوبت چاپ: اول

نوشته: محمد حسن ربانی بیرجندی

ویراستار: علی آخوندی

طراح جلد: علی سعیدی

صفحه‌آرا: نادر شالیان

ناظر فنی: سید حسین عابدینی اردهالی

حروف متن: لوتوس ۱۳ روی ۲۱

چاپ: عترت صحافی: موقت لیتوگرافی: نویس

شمارگان: ۲۲۰۰

کاغذ: تحریر سفید ۷۰ گرمی

شماره نشر: ۸۲

بها: ۳۹۰۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه‌برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیومه در مستندنویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست

۱	 مقدمه
۵	 ۱. روش تفسیری علی بن ابراهیم قمی
۷	 نظریه آیت الله خویی درباره تفسیر القمی
۱۰	 روش تفسیری
۱۳	 ۲. روش تفسیری جامع البیان فی تأویل القرآن
۱۷	 روش تفسیر طبری
۳۱	 سیره طبری در مورد آیات ولایت
۳۳	 ترجمه تفسیر طبری
۳۴	 مختصر من تفسیر الامام الطبری
۳۵	 ۳. روش تفسیری شیخ طوسی در تبیان
۳۵	 زندگی نامه شیخ طوسی
۳۷	 تفسیر تا قرن پنجم
۳۸	 منابع تفسیری شیخ طوسی
۴۱	 نکات جالب توجه تفسیر تبیان
۴۶	 نظریه شیخ درباره خبر واحد

- نکات ادبی در تیان ۵۵
- بررسی پاره‌ای از فتاویٰ شیخ ۵۶
- شیخ طوسی و مباحث کلامی ۵۹
- المنتخب من تفسیر القرآن والنکت المستخرجة من کتاب التیان ۶۱
۴. روش تفسیری کشف ۶۳
- زندگینامه زمخشری ۶۳
- اساتید زمخشری ۶۴
- زمخشری از دیدگاه عالمان ۶۵
- عصر زمخشری ۶۶
- تألیفات زمخشری ۷۱
- ویژگی‌های کشف ۷۲
- نکاتی درباره کشف ۷۵
۵. روش تفسیری ابوالفتح رازی ۱۲۱
- خصوصیات تفسیر ۱۲۳
۶. روش تفسیری جوامع الجامع ۱۳۱
- طبرسی ۱۳۱
- شناسایی جوامع الجوامع ۱۳۴
۷. روش تفسیری بیضاوی ۱۴۳
- تفسیر بیضاوی ۱۴۳
- نظریه بیضاوی در ذیل آیه امامت ۱۴۹

۸. روش تفسیری کنزالعرفان ۱۵۱
- آیات الاحکام یا احکام القرآن ۱۵۴
- اولین نویسنده آیات الاحکام ۱۵۴
- مشهورترین تألیفات آیات الاحکام ۱۵۵
- تعداد آیات الاحکام ۱۵۶
- خصوصیات کتاب کنزالعرفان ۱۵۸
- مقایسه کنزالعرفان و زیده البیان ۱۶۱
- مصادر حکم ۱۶۲
۹. روش تفسیری فیض کاشانی ۱۷۱
- روش تفسیری الصافی ۱۷۴
۱۰. روش تفسیری علامه طباطبایی در المیزان ۱۷۹
- روش تفسیر و ویژگیهای المیزان ۱۷۹
- توجه به نقد و بررسی احادیث ۱۸۵
- نظریه علامه طباطبایی درباره روایات ۱۸۷
- بررسی نقش روایات تفسیری ۱۹۰
- نظریه علامه طباطبایی درباره روایات تفسیری ۱۹۴
- بررسی دو نظریه خاص علامه طباطبایی ۱۹۸
۱۱. روش تفسیری الکاشف ۲۰۷
- روش تفسیری مؤلف ۲۰۷
- ویژگیهای الکاشف ۲۱۳
- بررسی پاره‌ای از آرای علامه محمد جواد مغنیه ۲۲۴
- مباح بودن ذبائح اهل کتاب ۲۲۸
- جواز نکاح با اهل کتاب ۲۳۱

۱۲. روش تفسیر الاثری الجامع ۲۳۳
- زندگی‌نامه ۲۳۳
- سبک‌شناسی علمی آیت‌الله معرفت ۲۳۸
- تفسیر المنهج الاثری ۲۵۹
- معنای تفسیر اثری ۲۶۷
۱۳. روش تفسیری الفرقان ۲۷۱
- روش تفسیری ۲۷۱
- کتابنامه ۲۷۹

مقدمه

گاهی مفسر به بیان توضیح و شرح آیات شریفه قرآن می‌پردازد؛ به این کار که پرده‌برداری از آیات قرآن است، در فرایند علمی تفسیر گفته می‌شود. بعضی زندگی‌نامه مفسران و شمه‌ای از ویژگی‌های تفسیرها را آورده‌اند و این همان تاریخ علم تفسیر است که با عنوان طبقات المفسرین نیز از آن یاد شده است. داودی در طبقات المفسرین فقط مفسران و تفسیر آنها را نام می‌برد؛ آیه‌الله دکتر عقیقی بخشایشی نیز در طبقات مفسران شیعه زندگی‌نامه مفسران و مقداری درباره شناسایی تفاسیر آنها بحث کرده است.

آنچه ما در این نوشتار درصدد آن هستیم، روش تألیف یک تفسیر است و تحقیق می‌کنیم که چگونه این تفسیر نگاشته شده، چه اموری را مورد توجه قرار داده و چه اموری را از نظر دور داشته است.

سبک در لغت به معنای روش، طرز و شیوه می‌باشد، همان‌طور که لغویان پارسی‌زبان در لغت‌نامه‌ها تصریح کرده‌اند.^۱ محمد تقی بهار در سبک‌شناسی شعرا چگونگی و روش شعر شعرا را بررسی کرده است و

۱. فرهنگ فارسی معین ۲: ۱۸۱۸؛ فرهنگ عمید: ۷۱۵.

فصلی را به معنای سبک اختصاص داده. سبک روش خاصی است که شاعر یا نویسنده ادراک می‌کند و احساس خاص خود را بیان می‌کند.

لغت «سبک» در فارسی معادل «منهج» در عربی است. جمع کلمه منهج منهج می‌باشد. نهج و منهج و منهج به معنای راه واضح است.^۱ در منهج‌شناسی به سبک و شیوه نگارش یک تألیف توجه و عنایت می‌شود. در این‌گونه کاوش‌های علمی همت مؤلف صرف به دست‌آوردن قواعدی می‌شود که مؤلف در تألیف و پدیدآوری کتاب خود اعمال کرده است، مثلاً در سبک‌شناسی و منهج‌شناسی یک کتاب تفسیر، سؤالاتی برای خواننده اهل فن بیشتر مطرح می‌باشد که توده خوانندگان با آنها میانه‌ای ندارند، مثلاً وقتی کتاب تبیان را مورد توجه قرار دهیم به سؤالات ذیل دقت می‌کنیم:

۱- شیخ طوسی در تألیف کتاب خود از چه منابعی بهره برده است؟
 ۲- بهره‌وری او از منابع سابق آیا به شیوه نقل الفاظ بوده، یا نقل به معنی؛ عین عبارات را نقل کرده یا آنها را تلخیص نموده است؛ مطالب را به مؤلفین نسبت داده است یا اینکه بدون ذکر نام مؤلفین مطلب را آورده است؟

۳- کتاب‌های تألیف شده قبل از تبیان چه کتاب‌هایی هستند و مزایای کتاب تبیان بر آنها چیست؟

۴- کتاب تبیان در چه فضایی تألیف شده و آیا از فضای حاکم بر آن عصر متأثر بوده، و مؤلف در تألیف کتاب بدان توجه داشته یا خیر؟

۵- مؤلف در ذیل تفسیر آیات بر چه علومی بیشتر تکیه کرده؛ آیا به

علم کلام، لغت، ادبیات، فقه و اسباب نزول، روایات تفسیری اهتمام ورزیده یا خیر؟ بلکه فقط در جهت خاص به تفسیر آیات پرداخته است.

۶- با توجه به اهتمام مؤلف به پاره‌ای از گزینه‌های فوق آیا تفسیر تبیان یک تفسیر تخصصی محسوب می‌شود یا اینکه در تمام موارد به طور مختصر و گزینشی وارد شده، و لذا تفسیر عمومی محسوب می‌شود. اینها نمونه‌هایی از سؤال‌هایی است که در سبک‌شناسی یک کتاب و منهج‌شناسی مفسر باید مورد توجه و عنایت قرار گیرد، اما بحث‌هایی همچون زندگی‌نامه مؤلف یا شروح و حواشی که بر تفسیر تبیان نوشته شده و یا کتاب‌هایی که ناظر به این کتاب بوده، اگر چه بحث‌های ارزشمندی می‌باشد اما از بحث‌های مقدماتی منهج‌شناسی است.